

ИНФОРМАЦИЯ. ХРОНИКА

II Kongres Polnistyki Zagranicznej (Gdańsk, 29–30 czerwca 2001 r.)

W dniach 29–30 czerwca 2001 roku w Gdańsku pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego odbył się II Kongres Polonistyki Zagranicznej zorganizowany przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego we współpracy z Międzynarodowym Naukowym Komitetem Studiów Polonistycznych, Komitetem Nauk o Literaturze Polskiej Akademii Nauk oraz Towarzystwem Literackim im. Adama Mickiewicza.

Udział w Kongresie wzięło ponad 100 badaczy literatury i kultury polskiej z Europy, Ameryki, Australii i Azji. Reprezentowane były następujące ośrodki akademickie: Alberta (Kanada), Amsterdam, Berlin, Brno, Bruksela, Budapeszt, Cambridge, Drohobycz, Fryburg, Grodno, Glasgow, Kaliningrad, Kijów, Lille, Lipsk, Londyn, Lwów, Mediolan, Moskwa (RAN, Katedry z Uniwersytetu Łomonosowa i Instytutu Humanistycznego), Nancy, Ołomuniec, Oxford, Paryż, Petersburg, Praga, Rzym, Sztokholm, Tokio, Tomsk, Turyn, Wiedeń, Wilno (Katedry Filologii Polskiej Uniwersytetu Wileńskiego i Wileńskiego Uniwersytetu Pedagogicznego), Zurych i in. Wśród gości Kongresu znaleźli się najwybitniejsi badacze języka i literatury polskiej i słowiańskiej, m.in. Wiktor Choriew, Jiří Damborský, Marie Delaperrère, Rolf Fieguth, Krystyna Jaworska, Aleksander Lipatow, Alicja Nagórko, Hélène Włodarczyk i wielu in.

Kongres Polonistyki Zagranicznej otwierały wystąpienia przedstawicieli Władz Rzeczypospolitej, Władz Uniwersytetu Gdańskiego i Polskiej Akademii Nauk, a także przewodniczącego Międzynarodowego Naukowego Komitetu Studiów Polonistycznych prof. dra hab. Andrzeja Borowskiego. Uczestników i gości przywitała też organizator Kongresu prof. dr hab. Małgorzata Czermińska.

Dalsze obrady, wyłącznie plenarne, miały charakter dyskusji panelowych i dotyczyły następujących tematów:

1. Interdyscyplinarność a tożsamość studiów polonistycznych;

2. Świadomość narodowa — świadomość europejska — świadomość uniwersalna.

Przekraczanie granic;

3. Syntezy podręcznikowe — sposoby przekazywania wiedzy polonistycznej.

Tematy kongresowe zostały ujęte w aspektach: *historycznoliterackim* (panel I, organizator panelu — prof. Michał Masłowski, Nancy, Francja), *lingwistycznym* (panel II, organizator — prof. Hélène Włodarczyk, Sorbonne, Francja), *spraw organizacji studiów polonistycznych za granicą* (panel III, organizator — prof. Rolf Fieguth, Uniwersytet we Fryburgu, Szwajcaria) oraz *kulturoznawczym* (panel IV, organizator — prof. Aleksander Lipatow, Uniwersytet Humanistyczny w Moskwie, Rosja).

Niezwykle bogactwo tematyki zawierały wystąpienia poświęcone zagadnieniom historycznoliterackim. Obrady otworzył cykl referatów, mówiących o problemach w wyborze kanonu literatury w nauczaniu historii i literatury polskiej za granicą.

Obszerny referat na ten temat przedstawił organizator panelu Michał Masłowski (Nancy). Zdaniem autora, nauczanie języka, cywilizacji i literatury czy kultury polskiej za granicą winno skorzystać z konceptu tzw. "kanonu kultury", by pomóc studentom w asymilacji wielkich symboli kulturowych, i by je "przetłumaczyć" w ich własnym języku. Odwoływując się do kultury i historii, jednocześnie należy wykazać ich użyteczność praktyczną — wielkie symbole muszą być ukazywane w porządku logicznym a niekoniecznie chronologicznym, by zapewnić drożność przekazywanych odniesień tożsamości. Wymaga to tematykacji zbiorowej pamięci, jasnej percepcji kulturowych funkcji rozmaitych stylów, odniesień, zachowań; jak również — jasnego oddzielenia tego co specyficzne od tego co uniwersalne. Według referenta jest to program ambitny, pełen zasadzek, ale zapowiadający ciekawe rezultaty.

Uzupełnieniem tych rozważań były wystąpienia Marii Delaperrère (Paryż; *Historia w literaturze i literatura w historii*) i Jolanty Żurawskiej (Neapol; *Europejska wizja historii literatury a podręczniki literatury polskiej*). Problematyce wyboru metodologii oraz treści nauczania w edukacji literackiej wśród cudzoziemców został poświęcony referat Romualda Cudaka (Katowice) *Historia literatury czy hipertekst*.

Krzysztof Stala (Kopenhaga) przedstawił stan prac nad podręcznikiem *The Universe of Polish symbols* dla studentów obcokrajowców, studiujących polonistykę. Referat spotkał się z żywym zainteresowaniem publiczności. Polemika dotyczyła przede wszystkim problemu postaw metodologicznych oraz doboru materiału do książki. Uczestnicy Kongresu jednogłośnie opowiedzieli się za koniecznością wydania takiego podręcznika.

Swietłana Musijenko (Grodno) z kolei zaprezentowała podręcznik historii literatury dla szkół polskich na Białorusi (dla klas 10–11). Podręcznik powstał z inicjatywy Katedry Filologii Polskiej Uniwersytetu Grodzieńskiego na zamówienie Ministerstwa Edukacji Republiki Białoruś i jest owocem współpracy ww. placówki oświatowej z Instytutem Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego. W pracach nad podręcznikiem brali udział m.in. autorzy: ze strony białoruskiej — S. Musijenko, H. Bilutenko, D. Myszko, L. Baranienkova i in. Ze strony polskiej: M. Czermińska, J. Bachórz, J. Chojka, Z. Matracki i in. Podręcznik obejmuje całą historię rozwoju literatury polskiej od Średniowiecza do Współczesności i zawarty został w 3 tomach.

Blok referatów o tematyce świadomości narodowej, europejskiej i uniwersalnej rozpoczęła Elwira Grossman (Glasgow), która przedstawiła obszerny tekst poświęcony interdyscyplinarnej wizji polonistyki zagranicznej XXI wieku, wizji alternatywnej wobec istniejącego modelu filologicznego. Zdaniem referentki, ujęcie interdyscyplinarne jest przede wszystkim próbą wprowadzenia polonistyki na orbitę światowej humanistyki, a także odpowiedzią na wyzwanie, jakie stanowią najnowsze, dynamicznie się rozwijające kierunki humanistyki amerykańskiej i zachodnioeuropejskiej. Autorka przedstawiła i kolejno omówiła najważniejsze paradygmaty badawcze ujęcia interdyscyplinarnego w proponowanych przez siebie blokach problematycznych: 1. Jewish Studies (Studia Judaica); 2. Identity Studies (studia o tożsamości); 3. Performance Studies (studia badające preformatywne aspekty dramatu i kultury w ogóle); 4. Gender Studies (studia nad problematyką tożsamości, płci) oraz 5. Cultural Studies (propozycje metodologiczne bardzo szeroko rozumianego kulturoznawstwa).

Rozważania referentów panelu historycznoliterackiego obejmowały również twórczość wybitnych pisarzy i poetów: Adama Mickiewicza i Iwana Franki (Tatiana Bi-

lenko (Drohobycz) *Słowo a problem zdrady u Adama Mickiewicza oraz Iwana Franki; Jerzego Stempowskiego* (Teodozjusz Prysiażnyj (Tarnopol) *Kresowcy w esejach Jerzego Stempowskiego*). Analiza wybranych utworów skupiała się zarówno na warstwie porównawczej i kompozycyjnej, językowej, jak i ideowej.

O przydatności tekstów pisarza Ryszarda Kapuścińskiego w nauczaniu języka i literatury polskiej cudzoziemców mówiła Maria-Elżbieta Sajenczuk (Łódź). Zdaniem autorki, przydatność tekstów tego autora sprawdza się znakomicie na dwóch ważnych płaszczyznach — językowej i problemowej oraz może służyć takim celom, jak: kształcenie umiejętności w zakresie mówienia i słuchania ze zrozumieniem; rozwijanie takich umiejętności, jak skuteczne komunikowanie się z użyciem funkcji komunikacyjnych mowy (wyrażanie własnej opinii, argumentowanie, niezgoda, porównywanie, wnioskowanie); kształcenie sprawności samodzielnego czytania i umiejętności pisania.

Badaniom rosyjsko-polskich powiązań literackich i kulturowych poświęcone zostały m.in. referaty Wiktorii Tichomirowej (Moskwa) *Zróżnicowanie świadomości kulturowej w polskiej literaturze łagrowej* i Wiktora Choriewa (Moskwa) *Imagologia i badania rosyjsko-polskich powiązań kulturowych*. O akceptacji uniwersalnych kategorii poezji polskiej w ponadnarodowej przestrzeni interpretacyjnej mówił Igor Meniok (Drohobycz).

Obrazy panelu lingwistycznego otworzył referat Héléń Włodarczyk (Paryż) poświęcony możliwościom zastosowania aktualnych aspektów językoznawstwa synchronicznego — m.in. elementów semantyki, pragmatyki i kognitywizmu — w polonistycznych kursach uniwersytetów zagranicznych (*Nowe metody językoznawcze wobec języka polskiego*). Poruszony temat został kontynuowany przez Jolantę Tambor (Katowice), która postulowała niezbędność wykorzystania najnowszych programów komputerowych w nauczaniu gramatyki języka polskiego, sprawiającej cudzoziemcom wiele trudności jak zresztą gramatyka każdego języka fleksyjnego (*Komputer jako pomoc w nauczaniu gramatyki*). Zdaniem referentki, komputer w tej sytuacji działa jak magnes, przyciągając do niesionych przez siebie treści. W placówkach zagranicznych zdarza się nawet, iż młodzi ludzie nie chcą się uczyć języków, których uczyć się nie mogą za pomocą komputera.

O wyborze tematu kolejnych referatów zdecydowało ogromne zainteresowanie w ostatnich latach problematyką językowego obrazu świata, w której rozwój olbrzymi wkład wnieśli m.in. polscy lingwiści. Jak zaznaczyła w swoim wystąpieniu Helena Wojcewa (Odessa), językowemu obrazowi świata należy się szczególne miejsce, ponieważ dotyczy on wszystkich sfer ludzkiej wiedzy, odzwierciedlając przez pryzmat języka standardowe znormalizowane jednostki kulturowe (*Specjalistyczny obraz świata i jego odbicie w semantyce polskiej nomenklatury pojazdów wodnych*). Olga Szapkiną przedstawiła zasady interdyscyplinarnej organizacji odpowiedniego kursu na polonistyce Uniwersytetu im. Łomonosowa w Moskwie (*Wykład monograficzny "Polski językowy obraz świata" w dydaktyce uniwersyteckiej. Spojrzenie interdyscyplinarne*). Jej zdaniem, skrzyżowanie tematyki wykładu monograficznego z tematyką kursów, wysłuchanych przez studentów wcześniej, pozwala im inaczej spojrzeć na już znane fakty języka polskiego, a także uświadomić sobie, w jaki sposób środki językowe ukazują swoiste dla danego języka sposoby widzenia świata. W nieco innym ujęciu współzależność między językiem a kulturą narodową przedstawił Władysław Miodunka (Kraków) (*W poszukiwaniu tożsamości. Nauka języków etnicznych a proces kształtowania się tożsamości kulturowej*) i Nigel Gotteri (Sheffield) (*Mity językowe i rzekome zagrożenia języka polskiego*).

Wśród zaprezentowanych na najnowszych pomocy dydaktycznych wymienić należy *Język polski na wesoło* Tatiany Szkapienko [Kaliningrad, 1999] — podręcznik skierowany na intensywne kształtowanie nawyków komunikacyjnych na poziomie początkującym — oraz *Nowe słowa, stare rzeczy* Magdaleny Szelc-Mays [Kraków, 1999] — książka do nauczania słownictwa oparta na badaniach frekwencyjnych słownictwa języka polskiego. Duże zainteresowanie obradujących wzbudziło wystąpienie Danuty Bartol (Nancy) o wynikach pracy naukowców z Uniwersytetu Nancy oraz z Uniwersytetu Warszawskiego nad *Słownikiem pojęć politycznych i społecznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej*. Oryginalny charakter słownika polega na tym, że podejmuje on problematykę różnicowań językowych i kulturowych państw Europy Środkowej i Wschodniej, sytuując ją jednocześnie w przestrzeni badawczej francuskiej i europejskiej. Tego rodzaju przedsięwzięcie ma z natury rzeczy charakter interdyscyplinarny, zmuszając językoznawców do podejmowania tematów zarówno zewnątrzjęzykowych (historycznych, socjologicznych czy prawnych), jak i wewnątrzjęzykowych związanych ze specyfiką konkretnych języków, w tym wypadku: polskiego, czeskiego, słowackiego, węgierskiego, rosyjskiego, ukraińskiego, białoruskiego, bułgarskiego, litewskiego, serbsko-chorwackiego i rumuńskiego. Głównym celem słownika jest opis znaczeń wyrazów o charakterze uniwersalnym, które w konkretnych kontekstach narodowych mogą podlegać swoistemu rozpodobnieniu. Praca nad słownikiem obejmować będzie zagadnienia diachroniczne i synchroniczne. Opis leksykograficzny będzie więc zmierzał także w kierunku rekonstrukcji idei politycznych, które w ostatnich wiekach miały wpływ na życie społeczne, polityczne i kulturalne Europy Środkowej i Wschodniej.

Wiele uwagi poświęcono panelowi III — *organizacji studiów polonistycznych za granicą*. Ten krąg tematyczny tworzyły referaty (R. Fiegutha (Fryburg), A. Dąbrowskiej (Wrocław–Warszawa) oraz krótkie wypowiedzi członków Międzynarodowego Naukowego Komitetu Studiów Polonistycznych* na temat przyszłości Komitetu i tematycznych perspektyw kolejnych kongresów polonistyki zagranicznej (A. Borowski (Kraków), A. Guzek (Warszawa), A. Lipatow (Moskwa), M. Czermińska (Gdańsk), T. Sekiguchi (Tokio), M. Delaperriere (Paryż), K. Jaworska (Turyn) i innych członków panelu).

Przedmiotem wystąpienia prof. A. Dąbrowskiej były *Zadania i osiągnięcia Stowarzyszenia "Bristol"*. W referacie została przedstawiona informacja o działalności Stowarzyszenia — historii założenia i perspektywach rozwoju. Do najważniejszych osiągnięć Stowarzyszenia "Bristol" w jego już prawie pięcioletniej działalności (zarejestrowane w kwietniu 1997 roku) należy m.in.: doprowadzenie do powstania wiosną 1997 roku Komisji ds. Certyfikacji Języka Polskiego jako obcego; powołanie w maju 1998 roku przy Ministerstwie Edukacji Narodowej Komisji ds. Kształcenia i Kwalifikacji Lektorów Języka Polskiego w Zagranicznych Ośrodkach Akademickich; tworzenie banku danych o polonistach polskich i zagranicznych; współorganizowanie (wraz z Ministerstwem Edukacji Narodowej) szkoleń dla kandydatów na lektorów języka polskiego jako obcego; uczestnictwo członków Stowarzyszenia "Bristol" w międzynarodowym seminarium zorganizowanym w Katedrze Filologii Polskiej Uniwersytetu Wileńskiego w kwietniu 2001 roku przy współpracy Szkoły Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego. W ramach tego seminarium, oprócz wy-

* Międzynarodowy Naukowy Komitet Studiów Polonistycznych powstał dzięki inicjatywie profesora Sante Graciottiego, przyjętej przez pierwszy Kongres Polonistyki Zagranicznej, który odbył się we wrześniu 1998 roku w Warszawie.

stapien, przeprowadzono kilka lekcji pokazowych oraz przekazano Katedrze sporo podręczników polonistycznych, słowników i antologii literatury polskiej.

Plany na przyszłość dotyczą przede wszystkim opracowania bibliografii pomocy dydaktycznych do nauczania języka polskiego jako obcego wydanych w latach 1992–2000; rozszerzenie współpracy z Instytutem Polskim im. Adama Mickiewicza oraz udział członków Stowarzyszenia “Bristol” w Międzynarodowej Konferencji Stowarzyszenia ALTE w Barcelonie, w celu promowania systemu certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego — odpowiadającego standardom europejskim.

Obrady panelu kulturoznawczego toczyły się pod hasłem: *Świadomość narodowa — europejska — uniwersalna*. Po wystąpieniu wprowadzającym prof. A. Lipatowa (Moskwa) *Kultura: czasoprzestrzenne współrzedne pierwiastków narodowych i uniwersalnych (na przykładzie Polski i Litwy)* wygłoszone zostały referaty panelowe dość zróżnicowane tematycznie.

Problem wielokulturowości a świadomości narodowej poruszony został przez S. Anufrijewa (Tomsk) (*Świadomość narodowa Polaków na Syberii: osobista, regionalna, uniwersalna*), a także przez S. Schaffnera (Bazylea) i W. Martyniuka (Kraków) (*Wielokulturowość a nauczanie*). Uniwersalnym modelem kultury oraz ich przekraczaniu w twórczości szeregu pisarzy poświęcone były referaty G. Ritza (Zurich), I. Menioka (Drohobycz), D. Tubielewicz-Mattsona (Sztokholm). Niezwykle ciekawą interpretację hierarchii języków międzynarodowych z uwzględnieniem współczesnych możliwości łaciny zaprezentował M. Legierski (Uppsala) w referacie *Lingua franca Europy*. Interdyscyplinarne kierunki działalności naukowej Centrum Badań Wielokulturowych Uniwersytetu w Uppsali przedstawił A. N. Ugglä.

Ważnym elementem programu naukowego Kongresu była prezentacja Wirtualnej Biblioteki Literatury Polskiej (WBLP) oraz informacja o Instytucie Adama Mickiewicza (IAM). WBLP przygotowana we współpracy z Polskim Komitetem do Spraw UNESCO jest prezentacją znaczących utworów literatury polskiej od *Bogurodzicy* po *Sklepy cynamonowe* Brunona Schulza. Teksty utworów są opatrzone w noty bibliograficzne w języku polskim i angielskim, a także w materiał ilustracyjny. Witrynie towarzyszy nieustannie uzupełniany *Przewodnik po literackich zasobach Internetu*, a także stale rozbudowany dział plików dźwiękowych, prezentujących nagrania znaczące dla kultury i literatury polskiej. Adres internetowy WBLP:

<http://monika.univ.gda.pl/~literat/index.htm>.

Instytut Adama Mickiewicza jest rządową niekomercyjną instytucją kultury, utworzoną w 2000 r. przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych. Celem działań Instytutu jest popularyzowanie polskiej kultury w świecie oraz współpraca z innymi krajami, zwłaszcza w wymiarze informacji i popularyzacji polityki kulturalnej RP. Zgodnie z wymienionym celem zadaniami statutowymi IAM są: tworzenie i aktualizowanie zintegrowanego systemu informacji o kulturze polskiej; budowanie “kanonu promocyjnego” w postaci różnego rodzaju wydawnictw, wystaw, nagrań, filmów w obcych wersjach językowych; wspieranie wydawania polskich dzieł literackich i humanistycznych w językach obcych (Polski Fundusz Literatury — e-mail: plf@polska2000.pl); zaopatrywanie zagranicznych popularyzatorów i badaczy z różnych dziedzin w niezbędne im materiały i informacje o polskiej kulturze (program “Bliżej Polski” — e-mail: dkeller@iam.pl); organizowanie Letniej Szkoły Promocji Kultury oraz seminariów dla tłumaczy literatury polskiej; wydawanie w językach obcych kwartalnika promującego kulturę polską. Szczegółową informację o działalności Instytutu można otrzymać na stronie internetowej <http://www.iam.pl>.

Plonem Kongresu stało się uchwalenie Statutu Międzynarodowego Naukowego Komitetu Studiów Polonistycznych, którego projekt przedstawił prof. R. Fieguth. Wystąpieniu temu towarzyszyła ożywiona dyskusja, w której brali udział oprócz członków Komitetu wielu uczestników Kongresu. Dyskutowano m.in. o założeniach i treści Statutu, o składzie i liczbie członków przyszłego Komitetu (projekt Statutu zakładał wejście do Komitetu trzech przedstawicieli polonistyki krajowej (z Polski) oraz po jednym przedstawicielu z Europy Wschodniej, Zachodniej, Ameryki Północnej i jeden przedstawiciel dla pozostałych kontynentów), o finansowaniu pracy Komitetu, organizacji wewnętrznej itp. Po uwzględnieniu wielu propozycji i zmian przedstawionych przez uczestników Kongresu, Statut Międzynarodowego Naukowego Komitetu Studiów Polonistycznych zdecydowaną większością głosów został przyjęty. Celem Komitetu m.in. jest konsultacja naukowa przy planowaniu kolejnych Kongresów Polonistyki Zagranicznej oraz sprzyjanie wymianie myśli w zakresie międzynarodowych naukowych badań polonistycznych za pomocą odpowiednich środków (strona internetowa, biuletyn, wymiana książek itp.). Komitet jest międzynarodowym gronem ekspertów w zakresie polonistycznych badań naukowych, pełni funkcję doradcą w stosunku do polskich instytucji polonistycznych, polskich urzędów państwowych oraz międzynarodowej wspólnoty polonistów.

Dorobek Kongresu będzie utrwalony w materiałach pokongresowych. W oczywisty sposób wzbogacą one wiedzę wszystkich, dla których język polski jest zawodem, pasją, celem.

*Mirosław Dawlewicz, Wiktoria Uszinskiene
Wilno*

Экспедиция лета 2001 года по изучению говоров и фольклора старообрядцев Литвы

В экспедиции по изучению говоров и фольклора старообрядцев, проживающих в Игналинском и Швенченском районах Литвы, участвовали проф. Вильнюсского университета В.Н. Чекмонас, проф. Вильнюсского педагогического университета Ю.А. Новиков, доктор гуманитарных наук Н.А. Морозова и магистрантка Вильнюсского университета М. Романова. Это уже третья поездка группы в указанные районы, целью которой было прежде всего уточнение данных и материалов, собранных ранее, пополнение фонотеки старообрядческих говоров, а также посещение населенных пунктов, "обойденных" ранее.

Экспедиция стала также продолжением работ на территории Беларуси в Куклянском и Апидомском приходах, которые примыкают к Швенченскому району. Ранее было выяснено, что между этими ареалами существовали тесные традиционные связи. Старообрядцы Швенченского района часто брали жен из Куклянского и Апидомского приходов; многие старообрядцы из Юргелишек (лит. Jurgeliškė), Бочкинников (лит. Bačkininkai) и других деревень похоронены на Апидомском кладбище и т.д.

Проблемы языковых и внешних этнокультурных контактов

Распросы местных жителей показали, что в Швенченском районе не было проблем с языком внешнего общения, все договаривались по-русски, в том числе и